APUNTS DOCENTS

Cooperació internacional en el marc de la política de cooperació exterior d'Espanya i de la Unió Europea

BLOC IV

ANTONIO QUIROS FONS

Bloc I	Fonaments, història i agenda internacional del desenvolupament
Bloc II	Política de cooperació exterior d'Espanya
Bloc III	Unió Europea, instruments i actors de la cooperació
Bloc IV	Dimensions aplicades, reptes actuals i activitats docents

Índex general

Bloc I. Fonaments, història i agenda internacional del desenvolupament
1. Introducció: cooperació internacional, desenvolupament i acció exterior
2. Fonaments conceptuals de la cooperació internacional al desenvolupament
3. Evolució històrica de la cooperació internacional
4. L'agenda internacional de desenvolupament
Bloc II. Política de cooperació exterior d'Espanya
5. Marc jurídic i institucional de la cooperació espanyola
6. Principis, prioritats i Pla Director 2024-2027
7. Prioritats geogràfiques i instruments de la cooperació espanyola
Bloc III. Unió Europea, instruments i actors de la cooperació
8. La Unió Europea com a actor global de cooperació
9. Instruments de la cooperació internacional
10. Actors de la cooperació
Bloc IV. Dimensions aplicades, reptes actuals i activitats docents
11. Educació per al desenvolupament, participació i voluntariat
12. Migracions, codesenvolupament i acció exterior
13. Ajuda humanitària i cooperació al desenvolupament
14. Reptes actuals, conceptes clau, bibliografia i activitats

BLOC IV

Dimensions aplicades, reptes actuals i activitats docents

Continguts del bloc

- Educació per al desenvolupament i ciutadania global
- Voluntariat i participació
- Migracions i codesenvolupament
- Ajuda humanitària
- Reptes, conceptes clau, bibliografia i activitats

11. Educació per al desenvolupament, participació i voluntariat

Objectius d'aprenentatge

- Comprendre la importància de la ciutadania global en la cooperació.
- Relacionar educació, sensibilització, incidència i mobilització social.
- Identificar el voluntariat com a forma de participació solidària.

La cooperació no es limita a l'execució de projectes en països socis. També inclou la formació d'una ciutadania global crítica, informada i compromesa. L'educació per al desenvolupament sostenible i la ciutadania global busca comprendre les causes de la pobresa, qüestionar les desigualtats i promoure actituds de solidaritat, responsabilitat i transformació social.

Les seues dimensions principals són la sensibilització, la formació, la investigació, la incidència política i la mobilització social. Aquest enfocament supera la visió assistencial basada en la caritat i promou una lectura estructural dels problemes globals.

El voluntariat és una forma de participació ciutadana basada en una acció lliure, solidària, no remunerada i orientada al bé comú. En l'àmbit de la cooperació, pot contribuir a la sensibilització, al suport a projectes, a la mobilització social i a la connexió entre comunitats locals i globals.

12. Migracions, codesenvolupament i acció exterior

Les migracions tenen una relació directa amb el desenvolupament. Moltes persones migren per falta d'oportunitats, pobresa, conflictes, persecució, degradació ambiental o vulneració de drets. Alhora, les migracions generen efectes econòmics, socials i culturals tant en els països d'origen com en els d'acollida.

El codesenvolupament interpreta les persones migrants com a actors de desenvolupament. Les remeses econòmiques poden millorar les condicions de vida de les famílies, mentre que les remeses socials —coneixements, valors, xarxes i experiències— poden contribuir a processos de canvi en les comunitats d'origen.

La relació entre cooperació i migracions és especialment delicada. La cooperació pot ajudar a abordar causes profundes de la migració forçada, però no hauria de convertir-se només en un instrument de control migratori. Una política coherent ha de combinar drets humans, vies regulars, integració, protecció internacional i desenvolupament sostenible.

13. Ajuda humanitària i cooperació al desenvolupament

L'ajuda humanitària i la cooperació al desenvolupament són accions diferents però complementàries. L'ajuda humanitària respon a emergències: desastres naturals, conflictes armats, crisis alimentàries o desplaçaments massius. El seu objectiu immediat és salvar vides, alleujar el sofriment i protegir la dignitat humana.

La cooperació al desenvolupament, en canvi, actua a mitjà i llarg termini. Busca transformar causes estructurals, enfortir institucions, generar capacitats, reduir vulnerabilitats i promoure resiliència. Després d'una crisi, la transició entre resposta humanitària, reconstrucció i desenvolupament és fonamental.

Els principals reptes són la coordinació entre actors, la prevenció de solapaments, la reducció de dependències externes i la capacitat d'unir ajuda immediata amb estratègies de desenvolupament sostenible.

14. Reptes actuals, conceptes clau, bibliografia i activitats

14.1. Reptes actuals

1. Respondre a crisis simultànies: canvi climàtic, conflictes, inseguretat alimentària, desigualtats i fragilitat institucional.
2. Garantir coherència entre cooperació i altres polítiques exteriors, especialment comerç, migració, seguretat i energia.
3. Reforçar el finançament estable i suficient per a la cooperació al desenvolupament.
4. Evitar enfocaments paternalistes i promoure relacions d'associació amb els països socis.
5. Millorar la coordinació entre actors estatals, autonòmics, locals, europeus, multilaterals i socials.
6. Integrar la justícia climàtica i la transició ecològica en totes les polítiques de cooperació.
7. Reforçar l'educació per al desenvolupament i la participació ciutadana.
8. Adaptar-se a un món multipolar en què altres actors internacionals també ofereixen cooperació i finançament.

14.2. Conceptes clau

Concepte	Definició
Cooperació internacional	Acció coordinada entre actors internacionals per a promoure desenvolupament, drets humans i sostenibilitat.
Cooperació al desenvolupament	Política orientada a reduir pobresa, desigualtat i vulnerabilitat estructural.
AOD	Ajuda Oficial al Desenvolupament: recursos públics orientats al desenvolupament econòmic i social.
Agenda 2030	Marc global de Nacions Unides amb 17 Objectius de Desenvolupament Sostenible.
Coherència de polítiques	Necessitat que les polítiques públiques no contradiguen els objectius de desenvolupament sostenible.
Cooperació bilateral	Cooperació directa entre un Estat donant i un país soci.
Cooperació multilateral	Cooperació canalitzada a través d'organismes internacionals.
Cooperació triangular	Modalitat amb participació d'un donant, un país que aporta experiència i un país

	beneficiari.
Codesenvolupament	Relació entre migració i desenvolupament en què les persones migrants actuen com a agents de canvi.
Ajuda humanitària	Assistència immediata davant emergències per a salvar vides i protegir la dignitat humana.
Ciutadania global	Consciència de pertinença a una comunitat mundial i compromís amb la justícia global.
NDICI – Europa Global	Instrument principal de finançament exterior de la Unió Europea en el període 2021-2027.

14.3. Bibliografia bàsica i normativa

La bibliografia següent recull únicament referències generals, normatives i institucionals útils per a contextualitzar la matèria. No s'hi indiquen els materials interns utilitzats per a elaborar aquest compendi docent.

- Nacions Unides. Transformar el nostre món: l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible.
- Llei 1/2023, de 20 de febrer, de Cooperació per al Desenvolupament Sostenible i la Solidaritat Global.
- Ministeri d'Afers Exteriors, Unió Europea i Cooperació. Pla Director de la Cooperació Espanyola per al Desenvolupament Sostenible i la Solidaritat Global 2024-2027.
- Agència Espanyola de Cooperació Internacional per al Desenvolupament. Materials institucionals sobre planificació, eficàcia i qualitat de la cooperació.
- Comissió Europea. Instrument de Veïnatge, Desenvolupament i Cooperació Internacional – Europa Global.
- OCDE. Principis i documents del Comitè d'Ajuda al Desenvolupament sobre eficàcia de l'ajuda.
- PNUD. Informes sobre desenvolupament humà.
- UNESCO. Educació per al desenvolupament sostenible i ciutadania mundial.

14.4. Preguntes de repàs i activitat pràctica

9. Quina diferència hi ha entre ajuda humanitària i cooperació al desenvolupament?
10. Per què la cooperació internacional actual es vincula als drets humans?
11. Què significa coherència de polítiques per al desenvolupament sostenible?
12. Quins són els principals actors de la cooperació espanyola?
13. Com es relacionen la política exterior de la Unió Europea i la cooperació al desenvolupament?
14. Quins riscos pot generar la vinculació entre cooperació i control migratori?
15. Per què l'educació per al desenvolupament és part de la cooperació internacional?
16. Quins reptes planteja la triple transició social, ecològica i econòmica?

Activitat pràctica: analitza un programa de cooperació espanyola o europea i identifica objectius, país o regió destinatària, actors implicats, instruments utilitzats, ODS relacionats, enfocament de drets humans i possibles problemes de coherència de polítiques.